

Kefalè-strukturen Tjenestedeling mellem mand og kvinde

Cand.theol. ph.d. Peter Olsen
Førsteamanuensis Fjellhaug International University College
po@dbi.edu

Resumé

På opfordring fra Norsk Luthersk Misjonssamband og Fjellhaug Internasjonale Høgskole, Oslo, skrev jeg i april 2019 nedenstående papir til brug ved drøftelse af emnet i de nævnte sammenhænge. Papiret indleder med at præcisere det overordnede og styrende princip for talen om tjenestedeling mellem mand og kvinde: Manden er kvindens hoved, ligesom Kristus er mandens hoved. Derefter drøfter papiret en række tekster i Det nye Testamente (1 Kor 11,3-16; 1 Kor 14,26-40; 1 Tim 2,11-14 og Ef 5,21-6,9), der udfolder dette princip og dets praktiske konsekvenser. Sidst i papiret tager jeg princippet og dets konsekvenser op igen, idet jeg applicerer dem på skandinavisk menighedsliv i begyndelsen af det 21. århundrede. Dette sidste har særligt at gøre med rammer for kvinders vidnesbyrd (profeti) og undervisning i den kristne menighed. Papiret forholder sig derimod ikke til forholdet mellem mand og kvinde i ægteskabet og hjemmet eller i det verdslige samfund – selv om papiret antyder, at princippet også har konsekvenser dér.

Keywords

Kefalè, køn, tjenestedeling, forkyndelse, profeti, kirkeordning.

Det er lettere at være dogmatisk om dogmatikken end om praktikken. Derfor gælder samme fremgangsmåde i spørgsmålet om tjenestedeling som i mange andre emner inden for etik og pastoralteologi: Vi må *først* definere forholdet mellem princippet og dets appliceringer og *derefter* forholdet mellem de nødvendige appliceringer og de mulige appliceringer. Princippet sorterer under dogmatikken. Appliceringerne sorterer under praktikken. Denne sondring mellem princip og applicering betyder, at vi inden for både etikken og pastoralteologien kan og må leve med flere mulige appliceringer end netop den, som vi finder mest oplagt på baggrund af princippet.

Dette *paper* vil først udpege tjenestedelingens princip på baggrund af relevante NT-tekster. I den forbindelse vil det kortfattet pege på nødvendige appliceringer af princippet. Derefter følger et overblik over og til dels en kommentar til de væsentligste NT-tekster.¹ Til sidst drøftes mere detaljeret både de nødvendige og en del mulige appliceringer specifikt med tanke på den kristne menighed.

¹ Medmindre andet angives, citerer jeg Bibelen fra den autoriserede danske oversættelse fra 1992 (DO92).

1. Tjenstedelingens princip: Kefalè-strukturen

”Kristus er hver mands hoved (gr. κεφαλή), manden er kvindens hoved, og Kristi hoved er Gud” (1 Kor 11,3). Paulus formulerer også princippet på denne måde, specifikt med tanke på ægteskabet: ”en mand er sin hustrus hoved (gr. κεφαλή), ligesom Kristus er kirkens hoved” (Ef 5,23).

Det græske ord *kefalè* betyder ’hoved’ og kan bruges om hovedet på en fysisk krop. Men det bruges også både i og udenfor Bibelen metaforisk om en ’hersker’, en ’fører’, en der udøver ’autoritet’ over andre. En del nyere kommentarer har forsøgt sig med betydningen ’kilde’ eller ’livskilde’.² Men dels har vi ingen eksempler fra tiden før og omkring Det nye Testamente, hvor *kefalè* utvetydigt betyder ’kilde’,³ og dels er det vanskeligt at se, hvordan en mand skulle være sin hustrus ’livskilde’ (Ef 5,23). I Ef 1,22 hører vi, at Gud har givet Kristus ”som hoved over (gr. κεφαλὴν ὑπὲρ) alle ting til kirken” (jf. Kol 2,10). Den mest oplagte forståelse er, at Kristus er autoritet for kirken i alle spørgsmål.⁴ Man kan få den fornemmelse, når man læser en del af litteraturen, at en usædvanlig og lidet sandsynlig betydning af *kefalè* er valgt for at undgå tjenstedeling mellem mand og kvinde og særligt mandens autoritet over kvinden. Jeg vil i det følgende se bort fra betydningen ’kilde’ og forudsætte oversættelsen ’hoved’ med betydningen ’hersker’, ’fører’, ’autoritet’.

Når Paulus i 1 Kor 14,34-35 påbyder kvinder at ”tie stille i menighederne” og ”underordne sig [...] for det sømmer sig ikke for en kvinde at tale i menigheden”, applicerer han det princip, som han har givet os i kap. 11,3. Fordi manden er kvindens hoved, er det ham, der skal stå med det overordnede ansvar for menigheden og derfor også fungere som leder og lærer for menigheden. Hvis kvinden taler til menigheden på den måde, som Paulus beskriver det i 1 Kor 14,34f, forbyrder hun sig mod *kefalè*-princippet.

Det samme gør sig gældende, når Paulus skriver i 1 Tim 2,11-12: ”En kvinde skal lade sig belære i stilhed og underordne sig i alt; men at optræde som lærer tillader jeg ikke en kvinde, heller ikke at

² Gordon Fee: *The First Epistle to the Corinthians*. The New International Commentary on the New Testament (NICNT), Grand Rapids, MI: Eerdmans 1987, 503: ”Paul’s understanding of the metaphor [...] is ‘head’ as ‘source’, especially ‘source of life’ [...] Thus Paul’s concern is not hierarchical (who has authority over whom), but relational (the unique relationships that are predicated on one’s being the source of the other’s existence).” Ofte henvises til brugen af ordet ’hoved’ i Ef 4,15; Kol 1,18 og 2,19. Her kunne *kefalè* om end meget tvivlsomt forstås som ’kilde’.

³ Wayne Grudem skriver om bl.a. Walter Bauer: *Griechisch-deutsches Wörterbuch* (1988) og om Johannes P. Louw & Eugene E. Nida: *Greek English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains* (1988): ”All the lexicons that specialize in the New Testament period [...] list the meaning ‘ruler, authority over’ for *kephale* – it appears to be a well-established and valid meaning during the New Testament period [...] There are still no unambiguous examples before or during the time of the New Testament in which *kephale* has the metaphorical sense ‘source’” (Wayne Grudem: ”The Meaning of *Kephale* (‘Head’). A Response to Recent Studies”, i: John Piper & Wayne Grudem eds.: *Recovering Biblical Manhood and Womanhood. A Response to Evangelical Feminism*, Wheaton, IL: Crossway Books 1991, 467).

⁴ Mange moderne kommentarer går ud fra, at Paulus ikke har skrevet Efeserbrevet og Kolossenserbrevet. Jeg forudsætter paulinsk forfatterskab. Under alle omstændigheder er Ef og Kol eksempler på antikke, kristne tekster, der benytter κεφαλή = ’hoved’ med betydningen ’autoritet’.

bestemme (gr. αὐθεντεῖν, 'udøve autoritet') over manden."⁵ En kvinde forbryder sig mod *kefalè*-princippet, hvis hun optræder som lærer for manden og derved udøver autoritet over ham.

Princippet er *ikke*, at kvinden ikke må være lærer i menigheden. Dette læreforbud er til gengæld en nødvendig applicering af princippet. Hvis en kvinde fungerer som lærer for den troende menighed, indtager hun positionen som 'hoved'; dvs. autoritet for de tilstedeværende mænd. Læreforbuddet er derfor ikke bare en mulig, men en nødvendig applicering af princippet.

Det sker, at fortolkere og debattører springer for hurtigt til tekster som 1 Kor 14,34-35 og 1 Tim 2,11-12 uden at gøre sig selv og deres tilhørere klart, at disse tekster er udtryk for applicering af et bagvedliggende princip. Denne manglende klarhed ligger – i hvert fald indimellem – bag, når man omtaler tjenstedeling som 'spørgsmålet om kvindelige præster'.

Det er sandt, at *kefalè*-strukturen er relevant for spørgsmålet om, hvem der skal vælges og/eller ansættes som præster og ledere i den kristne kirke. Men *kefalè*-strukturen angår meget mere end dette ene spørgsmål. Det vil derfor føre mange misforståelser og misbrug med sig, hvis ikke man gør sig klart, at princippet er en skaberordning. Paulus begrunder det med både skabelsen og syndefaldet: "Adam blev skabt først, derefter Eva, og det var ikke Adam, der blev forledt, men kvinden lod sig forlede og overtrådte budet" (1 Tim 2,14). Ligesom kønnet og de to køns fysiske og psykiske karakteristika er udtryk for Guds gode og evige skabervilje,⁶ sådan er forholdet mellem de to køn også udtryk for Guds gode og evige skaberordning. Derfor er denne skaberordning ikke bare relevant for én bestemt ansættelse i kirken, men for enhver relation mellem kønnene. Det handler altså ikke om et embede, men om en funktion. Dog kan man udmærket beskrive kønnet som et embede: Gud har helt fra skabelsen kaldet manden til embedet som mand og kvinden til embedet som kvinde.

Sidst i mit *paper* vil jeg vende tilbage til en nærmere applicering af dette, specifikt med tanke på menigheden. Her er det afgørende at slå fast: Princippet er, at manden er kvindens hoved! En af flere nødvendige appliceringer af dette princip lyder: En kvinde skal ikke optræde som lærer i menigheden. NT påbyder ydre, synlige tegn på, at vi accepterer *kefalè*-strukturen. Det er en nødvendig applicering af princippet, *at* der er sådanne tegn. Men præcist *hvilke* tegn vi bruger, hører til spørgsmålet om mulige appliceringer.

2. De væsentligste NT-tekster

1 Kor 11,5 synes at forudsætte, at kvinder beder og taler profetisk ved menighedens sammenkomster. Paulus forbyder ikke denne praksis, men regulerer den ved at påbyde en tildækning af hovedet. 1 Kor 14,34-35 synes derimod helt at forbyde kvindelig tale ved menighedens sammenkomster. Det samme er tilsyneladende tilfældet med læreforbuddet i 1 Tim 2,11-12. Er disse tekster i strid med hinanden?

⁵ DO92 siger "...heller ikke at bestemme over sin mand." Men den græske tekst har ikke noget possessivt pronomen. Der står ubestemt og generelt "bestemme over [en] mand." Mange moderne teologer afviser, at Paulus har skrevet Timotheusbrevene. Jeg forudsætter paulinsk forfatterskab.

⁶ Mikkel Vigilius: *Kampen om Kønnen*, Danmark: Nyt Livs Forlag 2019.

1 Kor 11,3-16: Kristus er hver mands hoved, manden er kvindens hoved, og Kristi hoved er Gud. **4.** Enhver mand, der beder eller taler profetisk med noget på hovedet, bringer skam over sit hoved. **5.** Men enhver kvinde, der beder eller taler profetisk med utildækket hoved, bringer skam over sit hoved; hun kunne lige så godt have raget håret af [...] **6b.** Men da det nu regnes for en skam, når en kvindes hår er klippet, eller hendes hoved er raget, skal hun have hovedet tildækket. **7.** Men en mand behøver ikke at have noget på hovedet, for han er Guds billede og afglans. Men kvinden er mandens afglans [...] **10.** Derfor må kvinden af hensyn til englene have noget på hovedet som tegn på myndighed (gr. ἐξουσία). **11.** Dog, i Herren er kvinden intet uden manden og manden intet uden kvinden [...] **13.** Døm selv! Sømmer det sig, at en kvinde beder til Gud med utildækket hoved? **14.** Lærer ikke naturen selv, at det er vanærende for en mand at have langt hår, **15.** mens det er ærefuldt for en kvinde at have langt hår? Hun har jo fået håret som et slør (gr. περιβολαίον, 'dække, tildækning'). **16.** Der er måske nogen, som har lyst til at strides om dette; men vi har ingen sådan skik, og Guds menigheder heller ikke.

Nogle kommentatorer mener, at hele dette afsnit er 'efter-paulinsk', indsat i teksten af en senere afskriver. Men ingen af vore græske håndskrifter støtter den antagelse. Kommentatorernes hensigt synes at være at afvise tjenstedeling mellem mænd og kvinder. Andre kommentatorer mener, at første del af dette afsnit er et citat fra korinthernes brev til Paulus, og at kun anden del af afsnittet er skrevet af Paulus selv. I så fald afviser Paulus hér såvel korinthernes påstand om tjenstedeling mellem mænd og kvinder som kravet om kvinders tildækning af hovedet. Andre steder henviser Paulus ganske vist til et brev fra korintherne (1 Kor 7,1 og måske også 7,25; 8,1; 8,4; 12,1; 16,1). Men intet i kap. 11 antyder, at han citerer fra et brev, og citatet ville i givet fald være usandsynligt langt. Vi må derfor gå ud fra, at 1 Kor 11,3-16 er Paulus' egne ord. Han vejleder om tjenstedeling og om ydre, synlige tegn på denne tjenstedeling.

Under gudstjenesten i synagogen har mændene en kalot (hebr. *kippa*) på hovedet. Sådan var det dengang, og sådan er det fortsat. Mange jødiske mænd bærer altid kalot. Men for kristne var der fra begyndelsen ikke krav om nogen speciel klædedragt, heller ikke en kalot. Antikke kristne gik klædt som andre almindelige borgere i Romerriget. De ændrede ikke deres påklædning, når de skulle til gudstjeneste. Mænd og kvinder brugte i øvrigt stort set de samme klæder, men de bar dem forskelligt. Indendørs gik man i en kjortel (gr. χιτών, lat. *tunica*). Vi læser, at soldaterne kastede lod om Jesu fint vævede kjortel (Joh 19,23f). Hvis det var koldt, eller hvis man gik udendørs, bar man en kappe (gr. ἱμάτιον, lat. *toga*) over kjortlen (Matt 5,40; ApG 9,39; 12,8). Mænd kastede kappen over venstre skulder, så de havde højre hånd fri. Kristne mænd havde ikke noget på hovedet, hverken hjemme eller ude. Kvinder gik barhovedet, når de var hjemme hos sig selv, men når de gik ud, trak de kappen op over hovedet.⁷ Antikke kilder giver os ikke belæg for at sige, at kvinder dækkede håret med et slør, et sjal eller et tørklæde, som vi kender det fra Islam.⁸ Der kan dog argumenteres for, at 1 Kor 11

⁷ Erling Danbolt: *Første Korinterbrev*. Credokommentaren, København: Credo Forlag 1985, 252f; Erling Danbolt: *Se selv hva Bibelen sier om menns og kvinners tjeneste i menigheten*, Oslo: Lunde Forlag 1990, 13f; 23.

⁸ Thomas R. Schreiner: "Head Coverings, Prophecies and the Trinity. 1 Corinthians 11:2-16", i: Piper & Grudem eds.: *Recovering Biblical*, 125. Både Wayne Grudem og Tom Schreiner benytter bl.a. 1 Kor 11,3 til at argumentere for Sønnens evige funktionelle underordning under Faderen. For en god kommentar til denne tvivlsomme eksegese, se Arne Helge Teigen: "Det systematisk teologiske potensial i Luthers tenkning om Guds Sønns evige fødsel", i: Michael

påbyder kvinder at bruge slør ved bøn og profeti.⁹ Men hvad enten Paulus henviser til kappen eller til et særligt slør, siger han: En kvinde skal dække sit hoved til, når hun beder eller profeterer. Sådan viser hun sin tilslutning til princippet om tjenestedeling. Tildækning af hovedet er en applicering af princippet.

Hvis en mand beder eller taler profetisk med *tildækket* hoved, bringer han skam over sit hoved (v.4). Hvis en kvinde beder eller profeterer med *utildækket* hoved, bringer hun skam over sit hoved (v.5). I disse tilfælde *kan* 'hoved' referere til 'sig selv', idet 'hoved' er *pars pro toto* for hele personen: Mænd og kvinder bringer skam over sig selv. Men i konteksten er det mere oplagt at lade v.3 afgøre betydningen af 'hoved': Hvis en mand beder eller profeterer med tildækket hoved, bringer han skam over Kristus, og hvis en kvinde beder eller profeterer med utildækket hoved, bringer hun skam over manden. Mandens *utildækkede* hoved og kvindens *tildækkede* hoved er et ydre, synligt tegn på accept af Guds skaberordning for de to køn. Men hvorfor skal der være denne forskel ved bøn og profeti?

Inden vi ser på dette, må vi forholde os til v.15: Gud har givet kvinden det lange hår som et 'dække' eller et 'slør'. Men hvorfor skal hun så også tildække hovedet med kappen eller med yderligere et slør?

På NT's tid viste anstændige kvinder sig ikke offentligt med udslået hår. Derfor argumenterer nogle fortolkere for, at opsat hår (f.eks. med en knude i nakken) er den tildækning, som v.5 kræver, og at v.15 derfor siger: Gud har givet kvinden det lange hår, så hun ved opsat frisure kan bruge det som en tildækning.¹⁰ Problemet med denne tolkning er, at v.15 nærmest synes at sige det modsatte: Gud har givet kvinden det lange hår, så det netop som udslået kan tjene hende som en tildækning af hovedet.

Jeg tillader mig med Gordon Fee at konkludere om kvinders frisure eller slør: "We must finally admit that we cannot be certain as to particulars" (p.510). Men jeg tilføjer dog med Tom Schreiner: "The central thrust of the passage is clear. There are difficulties, but [...] the issues that remain obscure do not affect the central teaching of the passage" (p.125). Det paulinske princip er klart nok, selv om der kan være usikkerhed om flere af dets mulige appliceringer.

I de fleste kulturer (inklusive Danmark) er der betydeligt flere kvinder end mænd med langt hår. Denne forskel synes til dels at være bestemt af biologien: Gud har fra skabelsen givet mænd og kvinder forskellig hårpragt. Med dette som med andre biologiske forskelle lærer den almindelige åbenbaring os, at forskellen på de to køn er Skaberens evige vilje: "Lærer ikke naturen selv..." (1 Kor 11,14). Men det er vanskeligere at afgøre en sag forpligtende med argumenter fra den almindelige åbenbaring (naturen) end med argumenter fra den specielle åbenbaring (Bibelen).

Agerbo Mørch, Jonas Kjøller-Rasmussen og Carsten Elmelund Petersen eds.: *Fra Wittenberg til Verden. Martin Luther dengang og i dag*, Fredericia: Kolon Forlag 2019, 19-34.

⁹ Fee: *First Corinthians*, 506-512; Schreiner: "Head Coverings", 126f. Den græske oversættelse af GT (LXX) bruger samme eller et lignende verbum, som Paulus benytter i 1 Kor 11,6-7 (gr. -καλύπτω), når 3 Mos 13,45 siger, at den spedalske skal lade håret hænge utildækket ned, og når 4 Mos 5,18 siger, at håret på den utro kvinde (eller en kvinde anklaget for utroskab) skal hænge løst, udslået, utildækket som udtryk for hendes skam.

¹⁰ Gordon Fee overvejer: "Since the evidence from Paul's era shows that women did not appear in public with long, flowing hair, it seems altogether possible that 'loosed hair' is the 'uncovering' that caused shame" (Fee: *First Corinthians*, 509).

Den skik, som Paulus befaler korintherne at følge, er kvinders tildækning af hovedet ved bøn og profeti. Om det så er med kappen (togaen), med et slør eller med opsat hår, ændrer ikke ved, at kvinder dermed viser, at de tilslutter sig princippet. Skikken tjener som et ydre tegn på det, som er Paulus' hovedpointe. Som jeg indledte med, må vi først definere princippet. Derefter må vi sondre mellem nødvendige og mulige appliceringer af dette princip. Ligesom i alle Paulus' tekster om tjenestedeling er det bagvedliggende princip: Manden er kvindens hoved! Tildækning af hovedet er en applicering. Hvis vi er enige om princippet, skal variationer i appliceringen ikke skille os ad. Det er utvivlsomt derfor, Paulus slutter med, at Guds menigheder ikke skal strides om dette (v.16). Om mere principielle spørgsmål formulerer Paulus sig ganske anderledes, som f.eks.: ”Ved I ikke, at [...] mænd, der ligger i med mænd [...] ikke skal arve Guds rige?” (1 Kor 6,9f), eller ”hvis I lader jer omskære, vil Kristus intet gavne jer” (Gal 5,2). Paulus' formaning om tildækning af hovedet er bevidst svagere formuleret. Han formulerer sig ikke svagt om principielle spørgsmål. Denne forskel i argumentationsmåde afslører for os, at tildækning af hovedet ikke er et principielt spørgsmål, men hører til kategorien applicering.

Kap. 11 indleder et større afsnit (1 Kor 11-14), der foreskriver ordninger for menighedens sammenkomster: Kap. 11,17-34 behandler nadveren. Kap. 12 behandler nådegaver (eller snarere ’nådevirkninger’) til ”fælles gavn” (12,7), idet vi er ”Kristi legeme” (12,27). Kap. 13 understreger endnu stærkere, at nåden virker gennem den enkelte af os til gavn for de andre. Kap. 14 sammenligner brugen af talegaver ved menighedens sammenkomster (tungetale, profeti og belæring) og konkluderer: ”Alt skal gå sømmeligt og ordentligt til” (14,40). Denne større kontekst giver os grund til at forstå kap. 11,3-16 om menighedens offentlige sammenkomst, dens gudstjeneste.

Et mindretal af fortolkere forstår kap. 11,3-16 om bøn og profeti i private hjem til forskel fra hele menighedens sammenkomst. Typisk er deres pointe: Taleforbuddet i 1 Kor 14,34f og 1 Tim 2,11f er absolut: Kvinder må *slet ikke* tale ved menighedens sammenkomster (gudstjenester).¹¹

Imod dette kan nævnes: **1.** Den større kontekst (kap. 11-14) synes at placere kap. 11,3-16 i den fælles gudstjeneste. **2.** Ifølge 1 Kor 14,2-3 er tungetale en bønform: ”Den, der taler i tunger, taler ikke til mennesker, men til Gud”, mens profeti er tale ”til mennesker, til opbyggelse, formaning og trøst.” Der må derfor være andre mennesker til stede, når der bliver talt profetisk i kap. 11,4-5. **3.** Intet i den nære kontekst siger, at der skulle være tale om privat bøn derhjemme eller samtale i smågrupper, evt. kønsbestemte smågrupper. Mandlige disciple bad sammen med kvindelige disciple (ApG 1,14), og Helligånden blev udgydt over både mænd og kvinder med den hensigt, at begge skulle tale profetisk (2,17). **4.** De første mange årtier samledes de kristne i en husmenighed i et privat hjem. Efterhånden som menigheden voksede, måtte de samles i flere hjem (Rom 16,5; 1 Kor 16,19; Filem 2). En sondring mellem gudstjenesten i kirken og smågrupper i hjemmene ville være uforståelig i den tidlige oldkirke og siger nok mere om vore nordeuropæiske vækkelsesbevægelser end om oldkirken. **5.** Kap. 14,34-35 forbyder næppe kvinder al offentlig tale, men snarere én bestemt form for tale, hvilket vi ser på om lidt.

¹¹ Danbolt: *Se selv*, 25; 35; Øyvind Andersen: *Kvinnens plass i menigheten. Hva sier Guds ord?*, Nærbo: Antikkforlaget 1988, 17 (førsteudgave 1946).

1 Kor 11,10 siger, at kvinden må have noget på hovedet af hensyn til englene. Paulus vælger ikke at forklare englenes rolle i den forbindelse. Vi må derfor forstå v. 10 som en sidebemærkning. Det er ikke afgørende at forstå dette vers for at forstå afsnittets hovedpointe. Men meningen er formentlig: Guds engle følger nøje med i de troendes vidnesbyrd (Ef 3,10). De glæder sig over enhver synder, som omvender sig (Luk 15,10), og de begærer at få større indblik i frelsens hemmeligheder (1 Pet 1,12). De erfarer nemlig ikke frelsen selv. Det har de ikke behov for. Men de lever intenst med i menighedens liv og betragter vore gerninger. Det glæder dem, når mænd tager det embede på sig at være mænd, og kvinder tager det embede på sig at være kvinder. Dagligt sender Gud disse tjenende ånder ”ud for at hjælpe dem, som skal arve frelsen” (Hebr 1,14). Men englene er ikke alvidende – det er kun Gud – derfor vil det være en hjælp for dem og en forøgelse af deres glæde, hvis vi klart viser både med ord og med gerninger, at vi bøjer os for Guds vilje og påtager os de funktioner, som Han har lagt hen til henholdsvis mænd og kvinder. Dette kan vi f.eks. vise med klædedragt, frisure og anden fremtræden i menigheden. Men da englene er både begavede og verbale, kan de ydre tegn på *kefalè*-strukturen godt variere fra kultur til kultur, uden at englene bliver forvirrede.

Når kvinden tildækker sit hoved i forbindelse med offentlig bøn og profeti, viser hun, at hun går ind under den myndighed (gr. ἐξουσία), som Gud har givet til hendes hoved; nemlig manden. Dette kommer tydeligt frem i Norsk Bibel 88: ”Derfor bør kvinnen ha et undergivenessstegn på sitt hode for englenes skyld.”

Men det vigtige i dette afsnit er princippet: Manden er kvindens hoved. Det præcise tegn på dette princip er mindre vigtigt. Dog bør det vises på en eller anden synlig måde, at kvinden går ind under mandens myndighed. Dette synes at være en nødvendig applicering af princippet. Til gengæld hører det konkrete tegn til spørgsmålet om de mulige appliceringer. I antikken viste anstændige kvinder sig ikke barhovedet i det offentlige rum. Paulus anbefaler kristne kvinder at følge denne skik. Men der er flere mulige måder, hvorpå kristne kvinder synligt kan vise såvel englene som alle os andre, at de accepterer den guddommelige skaberordning. I sidste afsnit vil dette *paper* vende tilbage til spørgsmålet om mulige appliceringer.

Enhver græsk bystat havde sin egen lovgivende forsamling (gr. ἐκκλησία), bestående af mænd med borgerrettigheder (ApG 19,39). I denne hedenske *ekklesia* havde kvinder ikke taleret.¹² Der gjaldt noget lignende i jødernes synagoge: Kun mænd havde aktive roller i gudstjenesten med oplæsning, prædiken, samtale og ledelse.¹³

¹² Simon Hornblower & Antony Spawforth eds.: *The Oxford Classical Dictionary* 4th ed., Oxford University Press 2012, 494.

¹³ Ben Witherington III skriver under opslaget *Women (NT)*: ”Women could not make up the quorum that constituted a synagogue, could not be counted on to recite the daily *Shema* or make the pilgrimages to Jerusalem for the major feasts, nor are there any known examples of women reading the Torah in the synagogue in Jesus’ era [...] there is no evidence that prior to Jesus’ ministry Jewish women were ever allowed to be disciples of a great teacher, much less travel with such a teacher, or to instruct anyone other than children [...] a woman was often passed from the control of her father to that of her husband with little or no say in the matter” (David Noel Friedman ed.: *The Anchor Bible Dictionary* vol.6, New York: Doubleday 1992, 957).

I denne antikke kultur måtte Jesu forhold til kvinder opfattes som overraskende, hvis ikke ligefrem skandaløst (Joh 4,27; 7,53ff; 11,5; Luk 7,36ff). Blandt de tolv apostle var der ingen kvinder (Mark 3,14-19), men det var der i den videre discipelkreds omkring Jesus (Luk 8,1-3; 10,38-42). Kvinder spillede også en vigtig rolle som vidner til hans opstandelse (Matt 28,1-10; Luk 24,22f).

I den tidlige kirke fortsætter dette kvindelige vidnesbyrd om Jesus. Kvinder bliver ikke valgt som ledere og lærere i kirken, men alle medlemmer af den troende menighed ”er en udvalgt slægt, et kongeligt præsteskab, et helligt folk, et ejendomsfolk, for at [de] skal forkynde (gr. εὐαγγέλλω, ’fortælle, proklamere’) hans guddomsmagt, han som kaldte [dem] ud af mørket til sit underfulde lys” (1 Pet 2,9). Både mænd og kvinder vidner om det, som de har set og hørt (ApG 4,20).

Det er i forlængelse af dette vidnesbyrd, vi må forstå kvinders profetiske tale i menighedens forsamling ifølge 1 Kor 11,5. Profeti er én bestemt form for tale og dækker derfor ikke al tale i menigheden. For at forstå forskellige former for tale i NT må vi vende os til 1 Kor 14 og derefter 1 Tim 2.

1 Kor 14,26-40: *Hvad da, brødre? Når I kommer sammen, har den ene en salme, en anden en belæring, én har en åbenbaring, én har tungetale, en anden har tolkningen. Alting skal være til opbyggelse. 27. Hvis nogen taler i tunger, så to eller højst tre, og én ad gangen, og der skal være én til at tolke det [...] 29. To eller tre kan tale profetisk, og de andre skal bedømme, hvad de siger. 30. Men får en anden, som sidder der, en åbenbaring, skal den første tie stille, 31. for I kan alle komme til at tale profetisk, men én ad gangen: så kan alle belæres og alle formaneres. 32. Profeters ånder underordner sig (gr. ὑποτάσσεται, af ὑποτάσσω, ’jeg indordner el. underordner el. underkaster mig’) under profeter, 33. for Gud er ikke forvirringens, men fredens Gud. Som i alle de helliges menigheder 34. skal kvinderne tie stille i menighederne. De må ikke tale, men skal underordne sig (gr. ὑποταστέσθωσαν), sådan som loven også siger. 35. Men hvis de vil have noget at vide, skal de spørge deres mænd hjemme, for det sømmer sig ikke for en kvinde at tale i menigheden [...] 39a. I skal stræbe efter at tale profetisk [...] 40. Men alt skal gå sømmeligt og ordentligt til (gr. κατὰ τάξιν).*

1 Kor 14 behandler forskellige former for tale i menighedens forsamling; særligt tungetale og profetisk tale. Paulus forklarer som indledning til dette: ”Den, der taler i tunger, taler ikke til mennesker, men til Gud [...] Men den, der taler profetisk, taler til mennesker, til opbyggelse, formaning og trøst” (v.2-3). Tungetale er altså en bønform, der i udgangspunktet hører til i lønkammeret (v. 14a og 19). Profetisk tale er derimod *ikke* henvendt til Gud, men til mennesker. Af samme grund må der være andre til stede, når både mænd og kvinder taler profetisk i kap. 11,4-5. Store dele af kap. 14 handler om at begrænse tungetalen i menighedens forsamling og i stedet fremme den profetiske tale. Paulus opfordrer os i kap. 12,31 til at stræbe efter de største nådegaver (gr. χαρίσματα, ’virkninger af nåden’), og han indleder kap. 14 med en lignende opfordring: ”Stræb efter åndsgaverne (gr. τὰ πνευματικά, ’de åndelige [ting]’), men især efter at tale profetisk.”¹⁴ Det er ikke

¹⁴ Jeg er enig med Erling Danbolt i, at oversættelserne ’nådegaver’ og ’åndsgaver’ er misvisende (Danbolt: *Første Korinterbrev*, 276-278; Danbolt: *Se selv*, 49f; 53ff; 116). Der er tale om virkninger af Guds nåde og virkninger af Guds Ånd gennem det troende menneske. Der er *ikke* tale om ’pakker’, der skifter ejermand. Når vi lever og ånder i det

helt klart, om profetisk tale dermed er den største af alle 'nådevirkninger' eller bare den største af de to 'nådevirkninger', som Paulus sammenligner hér; nemlig tungetale og profeti. I hvert fald ser Paulus gerne, at vi alle taler profetisk (v.5), for så vil vore menigheder blive mættet af belæring og formaning (v.24f og 31).

Hvis vi lever i en stadig glæde over det uforskyldte, vil denne nåde sætte virkninger i vore liv; først og fremmest dette, at vi elsker de andre (1 Kor 13), og at vi i ydmyghed sætter de andre højere end os selv (Fil 2,3). *N.F.S. Grundtvig* (1783-1872) synger: "Nåden vil høste, hvad den sår, vil ikke nøjes med mindre."¹⁵ Nådens første virkning er kærlighed (Gal 5,22), så vi bærer over med de andre og tilgiver dem (Kol 3,13). Nåden gør os nådige mod hinanden. Dernæst lægger nåden et vidnesbyrd om nåden i vores mund. Vi vidner for mennesker både i og udenfor den troende menighed om Ham, som har benådet os for synden og straffen, og som netop derved kaldte os ud af mørket til sit underfulde lys (1 Pet 2,9). Både mænd, kvinder og børn er et kongeligt præsteskab, *for at* vi skal vidne sådan om Jesus.

1 Kor 11,4-5 siger, at både mænd og kvinder beder og taler profetisk i menighedens forsamling (gudstjenesten). 1 Kor 14,2-3 siger, at tungetale er bøn til Gud, mens profeti er opbyggende, formanende og trøstende tale til mennesker. 1 Kor 14,26ff regulerer bønner og den profetiske tale i gudstjenesten. Hér er princippet: "Alting skal være til opbyggelse." Men opbyggelse af andre forudsætter, at de forstår, hvad man siger. Uforståelig tale opbygger kun den person, der selv fremfører denne tale (v. 4 og 17). For andre er den uforståelige tale som en trompet, der giver uklar lyd, og "hvem vil så ruste sig til kamp?" (v. 8). Hvis offentlig bøn er på et fremmed sprog, så den ikke umiddelbart forstås af tilhørerne, skal den oversættes. Hvis hverken den person, der beder i tungen, eller nogen anden kan oversætte bønnerne, skal tungetalen ikke gives plads i menigheden, men henvises til lønkammeret (v. 28). Efter at have reguleret tungetalen regulerer Paulus den profetiske tale: "To eller tre kan tale profetisk, og de andre skal bedømme, hvad de siger" (v. 29). Bemærk: Princippet er, at alting skal være til opbyggelse (v.26b), for Gud er ikke tilhænger af forvirring, men af orden (v.33a og 40). At kun to eller tre skal tale profetisk er *ikke* princippet, men applicering af princippet. Paulus kunne udmærket have sagt: Kun tre eller fire skal tale profetisk. Antallet er ikke afgørende. Det er derimod orden og opbyggelse. Af samme grund må nogen i forsamlingen have ansvar for både at give og at begrænse den plads, som spontane bønner eller budskaber skal have i gudstjenesten.

Under den oldkirkelige gudstjeneste blev der lagt vægt på oplæsning af Skriften og på undervisning i den (1 Tim 4,13 og 16). Sådan var det også i synagogen (Luk 4,16ff; ApG 13,15; 15,21). Nogle af menighedens ældste skulle derfor arbejde hårdt med forkyndelse og undervisning (1 Tim 5,17; ApG 20,20). Desuden var den oldkirkelige gudstjeneste præget af "salmer, hymner og åndelige sange" (Kol 3,16) og af fællesbøn (ApG 1,14; 2,42; 4,24; 12,12; 1 Tim 2,1f). Senere tiders kristne gudstjeneste følger samme skabelon.

uforskyldte, sætter Guds Ånd virkninger i vore liv. Det drejer sig både om det, som vi plejer at kalde helliggørelse, og om det, som vi plejer at kalde nådegaver. Begge dele er Åndens frugt (Gal 5,22) eller 'nådevirkninger'.

¹⁵ "Nåden hun er af kongeblood" (Den Danske Salmebog nr.695,5).

Fordi der skal være plads til oplæsning, undervisning, sang og bøn, skal de spontane indslag begrænses. Om de begrænses i antal eller i tid, er mindre væsentligt. Det er et spørgsmål om applicering. Men 1 Kor 14 lærer os altså, at der i den tidlige oldkirke blev givet plads til spontan bøn og profetisk tale fra menighedens almindelige medlemmer. Paulus begrænser dog dette dels af hensyn til ro og orden og dels af hensyn til faste og ikke spontane elementer i gudstjenesten. Paulus understreger mange steder behovet for den sunde lære (1 Tim 1,10; 2 Tim 4,3; Tit 2,1: gr. διδασκαλία). Dels skal der gives god plads til undervisning i denne lære, og dels skal den usunde lære forhindres. Det er ikke mindst derfor, der skal finde en bedømmelse sted under gudstjenesten. Ofte er der vel ikke behov for ret mange kommentarer til den opbyggelse, formaning og trøst, som menighedens medlemmer rækker hinanden. Men der *kan* være behov for det. Derfor må der gives plads til denne bedømmelse, ligesom nogen må have det overordnede ansvar for, at de spontane elementer begrænses, og at bedømmelsen finder sted. Igen lader det til, at noget lignende var kendt fra den jødiske gudstjeneste: Da Jesus havde prædiktet i Nazarets synagoge, fandt der tilsyneladende en samtale sted om denne prædiken (Luk 4,22ff).

Både samtale om prædikenen, profetiske vidnesbyrd og bedømmelse af disse vidnesbyrd må desværre siges at have stået svagt i de fleste gudstjenester efter den tidlige oldkirke. Her er der et element, som vi både kan og bør fremme i dag.

V. 30-33a forstås bedst som et indskud: Paulus har i v. 29 nævnt, at kun et begrænset antal skal have ordet med et profetisk vidnesbyrd, og at der skal finde en bedømmelse sted. Nu nævner han så i indskuddet, at Gud pludseligt kan give en af os en åbenbaring (v. 30). Så skal de andres budskaber ikke fortsætte længe, men brydes af, så den næste kan få ordet. På den måde kan alle tale profetisk (v. 31)... dog kun nogle få ad gangen. Hvis Gud har givet et budskab til flere i forsamlingen, kan de gemme det til næste søndag, for ”profeters ånder underordner sig under profeter” (v. 32). Hvis det er sand, kristen profeti, vælder det ikke ukontrolleret frem. Profeti er ganske vist ikke noget, man kan tage selv. Det bliver givet af Gud, når og hvor Han vil. Men det hensætter os ikke i en ukontrolleret ekstase. Derfor kan de profetiske budskaber begrænses. Det samme gælder den spontane bøn, også den på fremmede sprog (’tungetale’).

Fra v. 33b vender Paulus tilbage til bedømmelsen af det profetiske budskab, som han tog fat på i v. 29: Bedømmelsen sker på baggrund af den sunde lære. Derfor hører bedømmelsen til i kategorien læretale, og på grund af *kefalè*-strukturen skal kvinder ikke være lærere i den kristne menighed. De skal derfor heller ikke foretage den offentlige drøftelse og bedømmelse af de budskaber, der bliver fremført under gudstjenesten. I *denne* sammenhæng ”skal kvinderne tie stille i menighederne” (v. 34). Denne forståelse af v. 34 bekræftes af v. 35a: ”Hvis de vil have noget at vide, skal de spørge deres mænd hjemme.” Verset bekræfter, at det er drøftelsen af lære, kvinder ikke skal tage del i ved den offentlige gudstjeneste. Alle i menigheden har ansvar for at bedømme det, der bliver sagt. Men kun mændene skal foretage den offentlige bedømmelse og om nødvendigt offentligt afvise den falske lære.¹⁶

¹⁶ D.A. Carson: ”Silent in the Churches. On the Role of Women in 1 Corinthians 14:33b-36”, i: Piper & Grudem eds.: *Recovering Biblical*, 140-153; Wayne Grudem: ”Prophecy – Yes, but Teaching – No. Paul’s Consistent Advocacy of

Skal bedømmelsen have konsekvenser i form af menighedstugt, må det være menighedens ledelse (ældsteråd), der drager disse konsekvenser. Også dette er udtryk for orden. Når Paulus i v. 40 siger, at alt skal gå ordentligt til, benytter han et militært udtryk (gr. τάξις, 'orden'), der betyder, at alle må finde og udfylde deres tildelte plads. Hvis soldaterne kun opretholder geledet, når de har lyst til det, og forlader geledet, når de har lyst til det, så bryder hæren sammen og vi taber krigen. Med militære udtryk understreger Paulus, at vi står i en åndskamp, og at skaberordningen er en hjælp i denne kamp.

Når Paulus nævner, at profetien skal bedømmes, siger han ikke, at alt andet i gudstjenesten er hævet over bedømmelse. Tværtimod! Da han prædikede i Berøa, granskede jøderne dagligt De hellige Skrifter for at se, om det forholdt sig, som Paulus sagde (ApG 17,11). Lukas roser dem for dette. Paulus troede på "alt, hvad der står skrevet i loven og profeterne" (24,14). Derfor sagde han "ikke andet end det, profeterne og Moses har sagt skulle ske" (26,22). Og han lærte både korintherne og alle andre, at de ikke skulle gå ud over det, der står i Guds Ord (1 Kor 4,6). Derfor kunne man tjekke hans undervisning af på De hellige Skrifter. Johannes siger som en almindelig regel, at man skal prøve ånderne, om de er af Gud (1 Joh 4,1). Dette gør man på samme måde, som jøderne i Berøa gjorde det, og man prøver både læretale, profetisk tale og alt andet. Når Paulus særligt nævner, at profetien skal bedømmes, er det nok for at modvirke den ekstatiske kristendom, som fristede korintherne. En del af dem mente formentlig, at tungetale og profeti var ufejlbarlige ord fra Gud og derfor hævet over bedømmelse. Det er de på ingen måde, siger Paulus!

Uanset hvor imponerende og ekstatisk en profet eller en profetinde optræder, skal der finde en bedømmelse sted. Denne bedømmelse sker på baggrund af det, som vi *ved*, er Guds Ord; nemlig Den hellige Skrift. Bedømmelsen foretages af menighedens mænd, typisk under ledelse af dem, der er valgt dertil. Det skal nemlig foregå ordentligt.

Dette ja til én form for kvindelig tale og samtidig nej til en anden form for kvindelig tale svarer til princippet om, at kvinder skal underordne sig, "som loven også siger" (v. 34b). Men hvor siger loven dette, og hvad mener Paulus med 'loven'?

I v. 21 har han citeret fra loven: "Ved folk med fremmede læber..." Egentlig er det et citat fra profeterne, nærmere bestemt Es 28,11f og vel også en allusion til Jer 5,15. Men hele Den hellige Skrift kan snart kaldes 'loven' og snart 'skrifterne.' Kært barn har mange navne! Derfor er det ikke nødvendigvis Moseloven, Paulus har i tanke, når han i v. 34 henviser til 'loven.' På den anden side set henviser han gerne til 1 Mos 2,18-24 som begrundelse for tjenstedeling mellem mand og kvinde (1 Kor 11,8f; 2 Tim 2,13): Adam blev skabt først og har den førstefødtes forret (5 Mos 21,15-17). Derfor var det Adam, der navngav Eva (1 Mos 2,23). Desuden var det Eva, der lod sig forlede af slangen, hvorefter hun fristede Adam (1 Mos 3,4-6; 17; 1 Tim 2,14). Adams synd bestod dels i, at han spiste af den forbudte frugt, og dels i, at han lod Eva være autoritet. Paulus henviser til både skabelsen og syndefaldet som begrundelse for tjenstedelingen. Men han kan også have den tjenstedeling i tanke, som vi ser udfolde sig narrativt i hele GT. Peter nævner som eksempel, at Sara

Women's Participation Without Governing Authority", i: *Journal of the Evangelical Theological Society* Vol.30, No.1, March 1987, 11-23. Til det tekstkritiske spørgsmål om placeringen af v.34-35, se Carsons artikel.

bøjede sig for Abraham og kaldte ham herre (1 Pet 3,6). På samme måde skal hustruer underordne sig under deres mænd, siger Peter (3,1).

Et interessant, men vel ikke afgørende spørgsmål står tilbage: Hvor spontane er de budskaber, om hvilke Paulus benytter synonymerne 'profeti' (gr. προφητεία) og 'åbenbaring' (gr. ἀποκάλυψις) i 1 Kor 14,6 og 26ff?

I v. 6 har vi tilsyneladende en kiasme: **1.** åbenbaring, **2.** kundskab, **3.** profeti og **4.** belæring. I v. 29f identificeres profeti og åbenbaring. Begrebet 'kundskab' (gr. γνῶσις) benytter Paulus kun denne ene gang i kapitlet. Men i kap. 13,2 og v. 8-9 sammenligner han profetisk tale og kundskab. Han siger, at begge dele skal forgå. 'Belæring' (gr. διδασχῆ) anvender han igen i 14,26. I v. 6 må vi forstå 1. og 3. som synonyme, ligesom vi må forstå 2. og 4. som synonyme.

Selv om kap. 14 i udgangspunktet modstiller tungetale og profeti, finder vi også læretalen i dette kapitel; nemlig med udtrykkene 'kundskab' og 'belæring.' Tungetalen hører til i lønkammeret, med mindre den oversættes. I så fald overgår den til at være almindelig bøn. Ved den offentlige gudstjeneste skal der tales forståelige ord. Der skal gives god tid til den forberedte undervisning, kundskab og belæring. Desuden skal der være tid til kortere budskaber af opbyggende, formanende og trøstende karakter ved andre personer end menighedens lærere. Disse kortere budskaber kalder Paulus 'profeti' og 'åbenbaring.' De er eller kan i hvert fald være helt spontane (v. 30). Men Paulus siger også: "Når I kommer sammen, har den ene en salme, en anden en belæring, én har en åbenbaring, én har tungetale..." (v. 26). At vi hver især 'har' noget, betyder ikke nødvendigvis, at vi først får dette midt under gudstjenesten. Gud kan udmærket på forhånd minde den ene om en salme, den anden om en belæring, den tredje om en profeti osv. Der er under alle omstændigheder noget spontant over det, idet Guds Ånd vælger at give hhv. en salme, en belæring osv. til hvem, Han vil, og når, Han vil. Om Gud gør dette under eller forud for gudstjenesten, måske flere dage før, ændrer ikke ved den spontane karakter.

Jeg er ikke helt enig med Wayne Grudem, når han siger: "Prophecies did not consist of the interpretation and application of Scripture."¹⁷ Når Paulus definerer profeti som tale til opbyggelse, formaning og trøst (v. 3), er der tale om applicering af Bibelens budskab. Jeg er enig med Grudem i hans intention: Gud har ikke kaldet kvinder til den ordnede tjeneste med udlægning af Bibelen ved menighedens fælles sammenkomster (gudstjenester). Hvis kvinder forestår denne tjeneste, forbryder de sig mod princippet om tjenestedeling. Desuden hører bedømmelse af profetisk tale til i kategorien læretale og skal som nævnt foretages af menighedens mænd.

Jeg er heller ikke enig med Grudem, når han hævder, at den, der taler profetisk altid selv ved, at han gør det.¹⁸ Ypperstepræsten Kajfas var næppe klar over, at han talte profetisk, da han sagde, at Jesus måtte dø for folket (Joh 11,50f). Jeg tillader mig hér en personlig vinkel: Jeg har flere gange hørt vidnesbyrd af opbyggende, formanende eller trøstende karakter, hvor jeg har tænkt: "Det var tydeligvis et profetisk budskab!" Men hvis jeg havde sagt sådan til dem, der bragte vidnesbyrdet, ville

¹⁷ Grudem: *Prophecy – Yes*, 17.

¹⁸ Grudem: *Prophecy – Yes*, 15.

i hvert fald en del af dem have sagt: ”Uha nej! Det var bare noget, jeg lige kom i tanke om.” I så fald skulle svaret lyde: ”Ja, men du kom i tanke om det, fordi Gud mindede dig om det. Og dette gjorde Gud, fordi vi andre havde behov for at høre det.” Ofte forestiller eksegeterne sig profeti langt mere ekstatisk og ekstraordinært end beskrevet af mig her. Og sådan *kan* profeti fungere. F.eks. kan Gud lægge en i menigheden på sinde, at vi skal bede for en missionær i Peru. Dagen efter får vi at vide, at denne missionær netop da var involveret i en trafikulykke. Men som vi kender profeti fra både GT og NT, kan budskabet udmærket være en konkret applicering af et bibelvers. Forskellen på dette og læretale er, at Gud ved åbenbaring lægger en af os et vers eller en sag på sinde, fordi en anden eller hele menigheden har behov for at høre det netop nu. Dette kalder Paulus ’åbenbaring’ og ’profeti’. Vi skal ikke tro, at Gud *altid* åbenbarer ting for os på ekstatisk og ekstraordinær vis, bare fordi Han nogle gange gør det på den måde.

Sidst i mit *paper* vil jeg vende tilbage til spørgsmålet om applicering af spontane profetier i gudstjenesten.

1 Tim 2,11-14: *En kvinde skal lade sig belære i stilhed og underordne sig i alt (gr. ἐν πάσῃ ὑποταγῇ); men at optræde som lærer (gr. διδάσκειν, ’at belære el. undervise’) tillader jeg ikke en kvinde, heller ikke at bestemme (gr. αὐθεντεῖν, ’udøve autoritet’) over [sin] mand; hun skal leve i stilhed. For Adam blev skabt først, derefter Eva, og det var ikke Adam, der blev forledt, men kvinden lod sig forlede og overtrådte budet.¹⁹*

Disse vers siger ikke ret meget ud over det, som vi allerede har set. Vi kan derfor behandle dem ret hurtigt.

Før de citerede vers advarer Paulus kristne kvinder mod at følge den omgivende kultur, hvor kvinders skønhed var i det ydre, og i mange tilfælde med den hensigt at ægge og forføre. Kristne kvinders skønhed skal primært bestå i gode gerninger og guds frygt (v. 10). Igen er det vigtigt at skelne mellem princippet og dets applicering. Paulus’ pointe er ikke et nej til ydre skønhed, men et ja til den indre. Den kristne kvinde skal være kendt for sin indre skønhed. Hvis hun er det, så skader det på ingen måde, at hun også ejer ydre skønhed. Gud har selv fra skabelsen givet kvinden en særlig skønhed. Denne skaberordning har Gud ikke fortrudt. Problemet er bare, at hun kan misbruge sin skønhed til at ægge og forføre andre end sin ægtemand. Det skal hun være opmærksom på og påpasselig med. Bemærk: Pointen er ikke, at kun kvinden bærer ansvaret, hvis manden lader sig forføre! Han bærer selvfølgelig ansvaret for, hvad han selv gør. Men lige så selvfølgelig bærer hun ansvaret for, hvad hun gør. Derfor skal hun klæde sig ærbart og ikke udfordrende (v. 9).

Efter de citerede vers siger Paulus, at kvinden vil blive frelst ved barnefødslen (v. 15). Det betyder ikke, at en kvinde bliver frelst simpelthen ved at føde et barn, og at kun mødre kan blive frelst. Pointen er derimod, at hun bliver frelst under opfyldelse af sit kald. Det samme er tilfældet med manden. De har bare forskelligt kald. Vi er alle Guds børn ved troen, siger Paulus (Gal 3,26). ”Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand og kvinde, for I er alle én i Kristus Jesus” (3,28). I spørgsmålet om frelse og fortabelse er der ikke forskel på mænd og

¹⁹ Som nævnt i fodnote 5 siger den græske tekst ikke ’sin mand’, men bare ’mand’ eller ’en mand’.

kvinder, ligesom der ikke er forskel på en træl og en fri. Men i øvrigt er der stor forskel både på mænd og kvinder og på trælle og frie. Gud har givet os meget forskellige kald. Hver af os bliver frelst under opfyldelse af vort kald. Hvis vi bryder ud af det kald, som Gud har givet os, og handler i strid med det, skal vi ikke forvente at blive frelst.

Gud har kaldet kvinden til at være kvinde med den underordning under manden, som Gud har bestemt. De fleste kvinder bliver også gift og får børn. Hvis de forlader deres ægtemænd (uden gyldig grund), eller hvis de udsætter deres børn for vanrøgt, begår de synd mod Gud. De må i så fald vende om. Men det er bedre, hvis de finder glæde og mening i den rolle, som Gud fra skabelsen gav dem som kvinder, hustruer og mødre.²⁰

Til denne rolle har Gud ikke kaldet kvinden til at være hoved for manden og derfor heller ikke leder og lærer i menigheden. De ældre kvinder skal derimod se en opgave som rollemodeller, vejledere og opdragere for de unge kvinder, siger Paulus (Tit 2,3-5). Dette kan ske på tomandshånd, men der er ikke noget til hinder for, at modne kvinder optræder med autoritet og i en lærerfunktion ved særlige arrangementer kun for kvinder.²¹ Mange kristne kvinder er udrustede med stor åndelig og læremæssig indsigt. I kirkens historie – også i nyere skandinavisk vækkelseshistorie – er disse 'nådevirkninger' ofte blevet tilsidesat på en måde, som ikke har Guds Ord for sig. Det er muligt at applicere tjenstedelingen sådan, at disse kvindelige 'nådevirkninger' kommer bedre til orde. Dette vil jeg forsøge sidst i mit *paper*.

Det er også relevant at se på nytestamentlig praksis: I Apostlenes Gerninger og i pastoralbrevene indsættes mænd som ledere og lærere i menighederne. Vi hører aldrig, at kvinder indsættes i disse funktioner. 1 Tim 3,1 taler kun om mandlige 'tilsynsmænd' (gr. ἐπίσκοποι). Dette ord er mere eller mindre synonymt med en række nytestamentlige begreber: Ældste, hyrde, lærer og forstander. Disse ledende funktioner er i NT forbeholdt mænd. 1 Tim 3,8-13 taler derimod om både mandlige og kvindelige 'menighedstjenere' (gr. διάκονοι, 'diakoner'). Der er her tale om embeder eller funktioner underordnet menighedens ledelse.²²

Det er kun til de ledende mænd, Paulus siger: "Prædik ordet (gr. κήρυξον τὸν λόγον), stå frem i tide og utide, overbevis, irettesæt, forman, tålmodigt og med stadig undervisning (gr. διδάχῃ)" (2 Tim 4,2). På dette grundlag finder jeg det berettiget, når Douglas Moo konkluderer: "The teaching prohibited to women here includes what we would call preaching" (p.186), og når Øyvind Andersen siger: "Alt som går inn under offentlig forkynnelse [...] er tillagt mannen alene" (p.14). Hvor grænsen går for dette, vender jeg tilbage til sidst i mit *paper*.

At en kvinde ikke skal være lærer i menigheden, som 1 Tim 2,12 siger, er en nødvendig applicering af princippet. Men det er *ikke* princippet selv. Derfor fører det til forkerte konklusioner, hvis man

²⁰ Vigilus: *Kampen om Kønnen*, 59ff.

²¹ Douglas Moo: "What Does It Mean Not to Teach or Have Authority Over Men? 1 Timothy 2:11-15", i: Piper & Grudem: *Recovering Biblical*, 186f.

²² *Åndeligt lederskab – hyrde- og læreransvaret i LM*. Vejledning fra Luthersk Missionsforenings landsstyrelse, Hillerød 2003 (http://www.dlm.dk/sites/default/files/files/Om_os/2003_aandeligt_lederskab-om_hyrde-og_aereransvar_i_lm.pdf).

begynder med 1 Tim 2. Man skal begynde med 1 Kor 11,3, som jeg har gjort her, eller evt. med Ef 5,21ff, hvormed jeg afslutter denne gennemgang af NT-tekster.

Ef 5,21-6,9: *I skal underordne jer under hinanden i ærefrygt for Kristus, 22. I hustruer under jeres mænd som under Herren; 23. for en mand er sin hustrus hoved, ligesom Kristus er kirkens hoved og sit legemes frelser. 24. Ligesom kirken underordner sig under Kristus, sådan skal også I hustruer underordne jer under jeres mænd i alt. 25. Mænd, elsk jeres hustruer, ligesom Kristus har elsket kirken og givet sig hen for den 26. for at hellige den ved at rense den i badet med vand ved ordet, 27. for at føre kirken frem for sig i herlighed, uden mindste plet eller rynke, hellig og lydefri. 28. Sådan bør også mændene elske deres hustruer som deres eget legeme. Den, der elsker sin hustru, elsker sig selv [...] 31. Derfor skal en mand forlade sin far og mor og binde sig til sin hustru, og de to skal blive ét kød. 32. Dette rummer en stor hemmelighed – jeg sigter til Kristus og kirken. 33. Men det gælder også jer, at I hver især skal elske jeres hustru som jer selv, og hustruen skal have ærefrygt for sin mand. 6,1a. Børn, adlyd jeres forældre i Herren; for det er ret og rigtigt. 2a. 'Ær din far og din mor!' [...] 4. Og fædre, gør ikke jeres børn vrede, men opdrag dem med Herrens tugt og formaning. 5. Slaver, adlyd jeres jordiske herrer, som var det Kristus, med frygt og bæven og af et oprigtigt hjerte [...] 9a. Og I, som er herrer, optræd på samme måde over for dem.*

DO92 har givet hele dette afsnit overskriften: *En kristen husorden*. Norsk Bibel 88 kalder afsnittet: *Hustavlen*. Det svarer til *Luthers lille Katekismus*, hvor han under overskriften *Die Haus Tafel* (WA 30,1,397) citerer en lang række vers fra Bibelen, bl.a. fra Ef 5-6, om vores kald i forskellige livssituationer. Sidst i katekismen digter Luther dette vers: "Når hver sit Skriftord lære vil, da står det godt i huset til."²³ Det gælder både om hjemmet, menigheden og samfundet: Når vi ser storheden i det kald og den stand, som Skaberen i sin godhed har givet den enkelte af os, og når vi derfor med guds frygt og tak giver os hen i kald og stand, bliver livet godt både for os selv og for vores næste.

Der er i NT både tale om en gensidig og om en ensidig underordning.²⁴ Vi skal underordne os hinanden, siger Paulus (Ef 5,21). På græsk er det et passivt participium (gr. ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις): 'underordnende jer hinanden' eller 'idet I indordner jer under hinanden'. Paulus siger noget lignende andre steder: Vi skal bære hinandens byrder (Gal 6,2), idet vi i ydmyghed sætter de andre højere end os selv (Fil 2,3). Ligesom 'orden' (gr. τάξις) i 1 Kor 14,40 er 'underordne sig' eller 'indordne sig' (gr. ὑποτάσσω) et militært udtryk. Vi skal alle sammen gå ind i den orden, eller skaberordning, som Gud fra begyndelsen bestemte os til.

Ef 5,21 kan dog læses sådan, at der ikke er nogen gensidig underordning, men at det militære udtryk blot betyder, at vi hver især skal finde vores plads i Guds 'orden': Mænd, forældre og slaveejere som *overordnede*, kvinder, børn og slaver som *underordnede*.²⁵ Men jeg finder argumenterne mest overbevisende for en gensidig underordning, der blot ikke må fjerne blikket for, at der *også* er en ensidig underordning af kvinder, børn og slaver under henholdsvis deres ægtemænd, forældre og

²³ *Luthers lille Katekismus*, ved Peter Olsen, København: Credo Forlag 1997, 49; Arve Brunvoll: *Den norske kirkes bekjendelsesskrifter*, Oslo: Lunde Forlag 1972 (eller senere), 148; WA 30,1,402.

²⁴ George W. Knight III: "Husbands and Wives as Analogues of Christ and the Church. Ephesians 5:21-33 and Colossians 3:18-19", i: Piper & Grudem eds.: *Recovering Biblical*, 167f.

²⁵ Piper & Grudem eds.: *Recovering Biblical*, 493 n.6.

slaveejere. Det sker, at kommentarer hævder på grundlag af v.21: Fordi underordningen er gensidig, er der ikke nogen ensidig underordning. V.22ff er også udtryk for gensidig underordning. Men dette stemmer ikke med Paulus' bærende princip eller med hans militære metafor. Som børn er underordnede deres forældre og derfor skal adlyde dem, og som slaver er underordnede deres herrer, og derfor skal adlyde dem, sådan er hustruer underordnede deres mænd i alt.

I hverdagen oplever vi til stadighed denne over- og underordning (måske) uden at tænke over, at det er en skaberordning. Gud har valgt, at vi skal fødes som små, hjælpeløse børn, der er underlagt deres forældres autoritet og omsorg. Alt tyder på, at Gud skabte et bestemt antal engle uden mulighed for formering. Englene får ikke børn (Luk 20,35f). Gud kunne have skabt menneskene på samme måde. Men Han valgte en anden skaberordning for os, og så længe børn er helt små, undrer de sig tilsyneladende ikke over, at nogle er voksne, mens andre er børn. I skolen er de undergivet deres læreres autoritet, og i lønnede jobs er vi alle sammen undergivet chefens ledelse, ligesom borgerne er undergivet kongen og hans regering. Så længe den overordnede bruger sin magt efter Skaberens gode vilje, er det ikke noget problem at være underordnet. Ofte tænker vi kun på det som et problem, når magten bliver misbrugt. Men selv i tilfælde af misbrug siger NT: "I skal underordne jer under jeres herrer med al ærefrygt, ikke kun de gode og milde, men også de urimelige" (1 Pet 2,18).

Paulus har et formaningsord til de overordnede: "De og I har den samme Herre i himlene, og han gør ikke forskel på nogen" (Ef 6,9). Sidste del af sætningen skal minde de overordnede om, hvad Paulus har sagt til slaverne i vers 8: "Enhver skal få gengældt af Herren, hvad han gør." Dette gælder selvfølgelig både vore gode og onde gerninger. Som Paulus siger i Gal 6,7: "Gud lader sig ikke spotte. Hvad et menneske sår, skal det også høste."

De underordnede skal altså acceptere deres af Gud forordnede plads. Dette skal de gøre, hvad enten deres overordnede er gode og milde eller urimelige. Paulus siger om dette i overgangen mellem Rom 12 og 13: "Tag ikke retten i egen hånd, mine kære, men giv plads for Guds vrede, for som der står skrevet: 'Hævnen tilhører mig, jeg vil gengælde', siger Herren [...] Alle skal underordne sig de myndigheder, som står over dem, for der findes ingen myndighed, som ikke er fra Gud" (Rom 12,19 og 13,1). Hvis vore overordnede er urimelige, skal vi overlade til Gud at straffe. Vi skal ikke bryde ud af den orden (gr. *τάξις*), som Gud har sat os i. Dette gælder slaver (Ef 6,5), børn (6,1) og hustruer (5,22).

At vi ikke holder slaver i dag, ændrer ikke ved skaberordningen. Vi skal fortsat underordne os de myndigheder, som vi har fået af Gud. Det gælder børn, der skal underordne sig deres forældre, hustruer, der skal underordne sig deres ægtemænd, ansatte, der skal underordne sig deres arbejdsgivere osv. Nogle af disse over- og underordningsforhold er mere vidtrækkende end andre: f.eks. er børns underordning under deres forældre mere vidtrækkende end de samme børns underordning under deres lærere. Når Paulus siger, at hustruer skal underordne sig deres mænd "i alt" (Ef 5,24), og at børn skal adlyde deres forældre "i alt" (Kol 3,20), begrænses denne lydighed dog af en endnu mere basal underordning: "Man bør adlyde Gud mere end mennesker" (ApG 5,29). Det kunne være relevant at udfolde, hvordan hjem og arbejde skal fungere, og hvordan ikke mindst samspillet mellem mand og hustru skal være. Men det er ikke opgaven for dette *paper*.

Også i menigheden har Gud bestemt en 'orden' (gr. τάξις), som bl.a. siger, at ledere og lærere for hele menigheden skal være mænd, og at børn og kvinder såvel som de mænd, der ikke er indsat som ledere og lærere, skal bøje sig for den givne orden. Hvilke konsekvenser dette har særligt for kvinders tale i menigheden, vender vi os til nu.

3. Nødvendige og mulige appliceringer af kefalè-strukturen

Blandt dem, der ønsker at være tro mod disse bibelske tekster, kan man overordnet set udpege tre måder, hvorpå de foretager appliceringen:

1. Embedstænkningen, som går ud fra et princip, der lyder: Kvinden må ikke være lærer i menigheden. I vores kirkelige kontekst i dag betyder det, at hun ikke må have embedet som præst eller biskop i kirken. Alt andet falder udenfor det, som NT forbyder.
2. Funktionstænkningen, som går ud fra det princip, at manden er kvindens hoved. Hun skal derfor ikke påtage sig funktioner, hvor hun i praksis bliver autoritet for manden. Det gør hun som præst i kirken og i mange andre funktioner. Derfor må vi skønne fra sag til sag.
3. Fusionstænkningen, som siger: Funktionstænkningen er korrekt, men i praksis umulig at håndhæve. Den fører let til et absolut taleforbud for kvinder, hvilket er i strid med NT. Derfor må vi definere et antal funktioner (embeder), som kvinder ikke skal påtage sig.

1. Embedstænkere forveksler princippet og en af dets appliceringer. Blandt 3. fusionstænkere finder vi nogle, der er meget vanskelige at skelne fra 1. embedstænkere, og nogle, der er meget vanskelige at skelne fra 2. funktionstænkere. Dette viser os, at appliceringerne er legio, men også, at ikke alle definerer princippet korrekt. Som det er fremgået af de første sider i dette *paper*, har funktionstænkningen principielt ret. I det meste af kirkens historie, inklusive skandinavisk vækkelseshistorie, har man bevidst eller ubevidst lagt funktionstænkningen til grund for sin praksis. Men man har ofte appliceret den, som om den var et absolut taleforbud for kvinder. I den situation må det være vores opgave: **a.** at fastholde det korrekte princip og **b.** at finde en version af funktionstænkningen, som er mulig at håndhæve.

Sammenhængen mellem 1 Kor 11,5 og 14,34f er, at Paulus skelner mellem forskellige måder at tale på; hhv. autoritativt og ikke-autoritativt, og at han lægger meget konkrete begrænsninger på den ikke-autoritative tale. Vi må gøre noget lignende. Det handler som nævnt i indledningen om at skelne mellem princippet, de nødvendige appliceringer og de mulige appliceringer.

Kvinders tale til menigheden sorterer under det, som Paulus kalder 'profeti' og 'åbenbaring.' Denne form for tale markerer Paulus på tre meget konkrete måder, så man ikke forveksler den med læretale: 1. Han bruger forskellige betegnelser for de to former for tale (læretale og profetisk tale), 2. Kvinder, der beder eller taler profetisk offentligt, skal tildække hovedet (1 Kor 11,5), og 3. budskabet skal afgrænses i tid, så flere kan få ordet (14,29f). Disse markeringer er udtryk for mulige appliceringer. Det samme kunne markeres på andre måder. Det er til gengæld nødvendigt, at princippet bliver markeret på utvetydige måder. Vælger vi i dag andre måder at markere det på, skal vi sørge for, at de er lige så tydelige. Vi er tvetydige – både over for englenerne og over for os selv – hvis vi bruger de

samme betegnelser for alle, der taler offentligt i menigheden. Videre er vi tvetydige, hvis vi giver lige megen tid til alle former for tale. Derfor anbefaler jeg følgende, mulige appliceringer af princippet:

- Vi skal bruge forskellige betegnelser. Det giver englenerne og os selv grund til at betvivle vores troskab mod Guds Ord, hvis vi titulerer både mænd og kvinder som præster, forkyndere eller prædikanter. I Luthersk Mission i Danmark har vi overvejet at betegne nogle kvinder (og mænd) som 'vidneforkyndere', men dette begreb er ikke slået an, bl.a. fordi det ligner titlen 'forkynder', hvilket gør det tvetydigt. Vi kunne med NT omtale nogle kvinder (og mænd) som 'profeter.' Men dér støder vi ind i den udbredte og fejlagtige opfattelse, at profeti er noget ekstatisk og ekstraordinært. Derfor vil meget få bruge dette udtryk om sig selv. Måske kunne vi omdefinere betegnelsen 'evangelist' og så benytte den om kvinder (og mænd), der vidner om troen i menigheden. Normalt kalder vi vel kun dem for 'evangelister', der vidner for mennesker udenfor menigheden, men ApG 21,8; Ef 4,11 og 2 Tim 4,5 giver os ikke udtrykkeligt denne begrænsning.
- Vi skal give plads for flere 'vidnesbyrd', når det ikke er læretale. Det betyder også, at disse indlæg skal være relativt korte. Det bliver tvetydigt, hvis læretale og vidnesbyrd har samme længde. Evt. kan vi bede 2-4, som flere gange før har haft et profetisk budskab til os, tale med Gud over en åben Bibel, om ikke der var et ord eller en sag, som Gud ville give dem til os andre. Paulus siger, at man kan stræbe efter (gr. ζηλώω, 'være en zelot efter noget') den profetiske nådevirkning (1 Kor 14,1). Dette strider ikke mod profetiens spontane karakter. Gud kan give os disse budskaber, når vi stræber efter at få dem.
- Martin Luther anbefaler, at vi giver plads til "brødrenes indbyrdes samtale og trøst."²⁶ Dette kan vi selvfølgelig gøre ved særlige samlinger udenfor den offentlige gudstjeneste, og det bør vi også gøre. Læse- og samtalemøder var rygraden i det 19. og 20. århundredes vækkelser.²⁷ Men der er ingen grund til at bandlyse samtalen fra vore *fælles* møder og gudstjenester, især når 1 Kor 14,26 forudsætter, at Gud giver enhver (eller mange) af os noget til fælles gavn: En salme, en belæring osv. Der er heller ikke grund til at begrænse denne samtale til 'brødrene.' Søstrene hører med, når Paulus siger: "I kan *alle* komme til at tale" (14,31). Det er min vurdering, at der i hvert fald i Danmark er plads til forbedring. Men hvis vi bare giver ordet frit, er det ikke sikkert, at nogen tager det. Derfor må vi fremelske det bl.a. ved på forhånd at bede nogen 'stræbe efter' et profetisk ord. Vi kan også bede en, som ikke er vant til at sige noget, forklare, hvilken sang i vores sangbog der er den bedste og hvorfor. Når nogen går foran, kommer der erfaringsmæssigt flere bagefter.
- Vi kan kalde nogen, mænd og kvinder, til en fast tjeneste med sådanne vidnesbyrd. Paulus spørger i 1 Kor 12,29: "Kan alle være ... profeter?" Han forudsætter et 'Nej!' Alligevel kan alle stræbe efter at få profetiske ord fra Gud (14,1). Indimellem konstaterer vi, at en kvinde eller en mand ofte får sådanne ord fra Gud til os andre. Vedkommende har altså ikke bare ved en enkelt lejlighed fået et profetisk ord. Vi må konstatere, at vedkommende *er* profet; dvs. Gud åbenbarer ofte et ord eller en sag for ham eller hende. Bemærk: Dette betyder *ikke*, at

²⁶ De schmalkaldiske Artikler del 3, art.4 (Jens Olav Mæland red.: *Konkordieboken*, Oslo: Lunde Forlag 1985, 254); WA 50,246.

²⁷ Frits Larsen: "Luthersk Missionsforening. Dens Organisation og Særpræg", i: *Luthersk Missionsforening gennem 75 Aar. 1868-1943*, København: Luthersk Missionsforenings Forlag 1943, 14.

vedkommendes budskab er hævet over bedømmelse, eller at vedkommende kan bruge lige så megen tid, som hun eller han måtte ønske! Men det giver os alligevel grund til det håb, at vedkommende ofte vil få noget fra Gud til os andre.

- Det vil virke kunstigt i vores kultur, hvis vi beder de nævnte kvinder tildække deres hoveder, når de træder frem med et budskab. Men vi kan lave andre, synlige markeringer. Vi kan f.eks. kalde samlingen noget specielt, når vi beder flere personer, som ikke er prædikanter om at tage ordet: vidnegudstjeneste, familiemøde, studieaften, samtalemøde, fællesskab, agape eller... Ved sådanne samlinger kunne en kvinde også forestå samtalen, idet hun forbereder et oplæg og nogle spørgsmål, som vi bagefter drøfter. Blot må vi sørge for en form, der utvetydigt markerer, at hun ikke dermed bryder tjenstedelingen.
- Som nævnt er det oplagt at bede kvinder tale til og vejlede andre kvinder. Det vil være sundt for især de yngre kvinder at have sådanne kvindelige forbilleder.
- Men det vil være tvetydigt, hvis vi ansætter kvinder til at undervise i hvert fald i bibelfag, dogmatik og homiletik på vore bibelskoler og teologiske institutioner (som DBI og Fjellhaug), eller hvis vi ansætter en kvinde som forstander samme sted. Det vil også være tvetydigt, hvis vi lader kvinder tale ved ordinære møder eller gudstjenester fuldt ud på linje med mandlige forkyndere uden at markere tydeligt, at hendes autoritet er en anden end hans. Det vil desuden være tvetydigt, hvis vi kalder eller ansætter en kvinde til *de facto* at forestå forkyndelse og menighedsliv, men blot kalder hende evangelist, missionær eller lignende. Med dette sidste punkt mener jeg, at vi bevæger os fra de mulige til de nødvendige appliceringer af princippet.

Som nævnt i indledningen kan og må vi ofte leve med en bredere vifte af appliceringer end netop den, som vi finder mest oplagt på baggrund af princippet. Jeg ønsker en stor grad af tydelighed omkring princippet i de situationer, hvor vi beder en kvinde tale til hele menigheden. Men hvis vi er enige om princippet: "Manden er kvindens hoved", og hvis vi er enige om, at hun derfor ikke skal være leder og lærer for menigheden, så er det vigtigste trods alt på plads.

Et videre perspektiv: I Danmark vil formanden for Socialdemokratiet, Mette Frederiksen, meget gerne være statsminister. Hvis jeg havde haft hende i samtalerum på en ungdomslejr, ville jeg have rådgivet hende i strid med hendes ambitioner. Jeg er enig med Øyvind Andersen, når han skriver om 1 Tim 2,12: "Dette ord gjelder da også for ordningen i hjemmet (Ef. 5,22) og for samfunnslivet i det hele" (p.24). Men dette videre perspektiv er kun relevant for nærværende *paper* som en understregning af princippet: Manden er kvindens hoved! Det er ikke stedet her at udfolde de samfundsmæssige konsekvenser af dette princip.